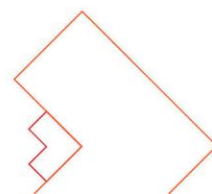

Status Prawny Wyników Pracy Intelktualnej Magistrantów i Doktorantów

Autor:
E. Brzozowska
dr nauk biologicznych

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Niniejsze opracowanie powstało w trakcie stażu realizowanego w ramach projektu „Kumulacja Kompetencji – stażowy program angażowania pracowników naukowych w rozwój branż nano, bio, energia” współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, wdrażanego w okresie 01.01.2012 r. – 31.12.2013 r. w ramach Działania 8.2 (Poddziałania 8.2.1) Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, zgodnie z umową: UDA-POKL.08.02.01-02-011/11.

1. Streszczenie	4
2. Wstęp	6
3. Ochrona prawna własności intelektualnej	6
3.1 Prawo autorskie i prawa pokrewne	9
3.2 Prawo własności przemysłowej	11
4. Problematyka własności intelektualnej w odniesieniu do prac dyplomowych oraz wkładu intelektualnego studentów realizujących projekty badawcze	12
4.1 Regulacje Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego	13
4.2 Regulacje w wybranych jednostkach naukowych – przykłady	14
4.3 Rola promotora w realizacji prac badawczych	16
5. Zakończenie	19

1. Streszczenie

Niniejsza praca porusza problematykę związaną z prawem studentów – magistrantów oraz doktorantów - do wyników ich pracy intelektualnej, którą realizują w ramach studiów.

Celem pracy jest zwiększenie świadomości wśród studentów oraz naukowców - opiekunów znaczenia wkładu intelektualnego studentów w realizację projektów badawczych i wiążących się z tym tematem regulacji prawnych.

W pierwszej części pracy przedstawiona zostanie definicja pojęcia własności intelektualnej, a następnie zostaną przytoczone akty prawne zawierające regulacje w zakresie ochrony własności intelektualnej na terytorium Polski. Zbiór aktów stanowić będą ustawa o Prawie autorskim i prawach pokrewnych, o Ochronie baz danych oraz Prawo własności przemysłowej, a także ustawa o Zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Przedstawione zostaną także ważniejsze zapisy w Kodeksie Cywilnym, które dotyczą omawianej tematyki.

Kolejny rozdział będzie dotyczyć zastosowania przytoczonych ustaw w kontekście praw studentów oraz obowiązujących regulacji wydanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Analizowane będzie zagadnienie prawa do publikacji prac dyplomowych, a także regulacje dotyczące wkładu intelektualnego studentów podczas realizacji prac badawczych. W niniejszej pracy ograniczono problematykę wiążącą się z plagiatami publikacji wyników pracy naukowej studentów.

W kolejnym rozdziale będzie mowa o regulacjach obowiązujących w konkretnych jednostkach naukowych zebranych pod postacią wewnętrznych regulaminów dot. własności intelektualnej powstającej przy udziale pracowników naukowych i osób mających status studenta. Przytoczone zostaną przykładowe regulaminy np. regulamin Politechniki Wrocławskiej, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Gdańskiego i Uniwersytetu Łódzkiego.

Ze względu na kierunek analizy stanowiącej przedmiot niniejszej publikacji przytoczone zostaną zapisy dotyczące regulacji praw studentów do ich pracy intelektualnej, po czym zostanie podjęta próba weryfikacji rzeczywistego stanu praktycznego stosowania tych regulacji.

W rozdziale końcowym zostanie poruszony temat etyki pracy w zespołach badawczych korzystających z pracy młodych naukowców w zakresie rozporządzania własnością intelektualną powstającą z ich udziałem.

Zagadnienie etyki może stanowić wstęp do wielotorowej dyskusji z tego względu, że realizacja każdej indywidualnej pracy dyplomowej może być odrębnym przykładem relacji studenta z opiekunem.

2. Wstęp

Większość doktorantów decydując się na pracę naukową, kieruje się swoją pasją, chęcią rozwoju i chęcią zdobywania wiedzy. Większość z nich jest niezmiernie zaangażowana w prowadzone badania, co niejednokrotnie skutkuje uzyskaniem wartościowych wyników. Studenci, zarówno magistranci jak i doktoranci, podejmują się licznych obowiązków i dostosowują swoje wysiłki do oczekiwań opiekunów naukowych i obowiązujących norm uczelnianych. Wielu z nich jest nieświadoma swoich praw, dotyczących w szczególności ich wkładu intelektualnego w pracę, którą wykonują. Prawo własności intelektualnej zyskuje na znaczeniu w świetle otwierających się możliwości współpracy nauki z przemysłem i wynikających z tego korzyści materialnych.

Postęp naukowo-techniczny jest możliwy dzięki projektom realizowanym we współpracy jednostek naukowych z partnerami biznesowymi. Co raz częściej w projektach tych wykonawcami są studenci. Z tego też względu niniejsza publikacja ma na celu przybliżenie zagadnienia dotyczącego ich prawa do wyników wykonanej przez nich pracy intelektualnej.

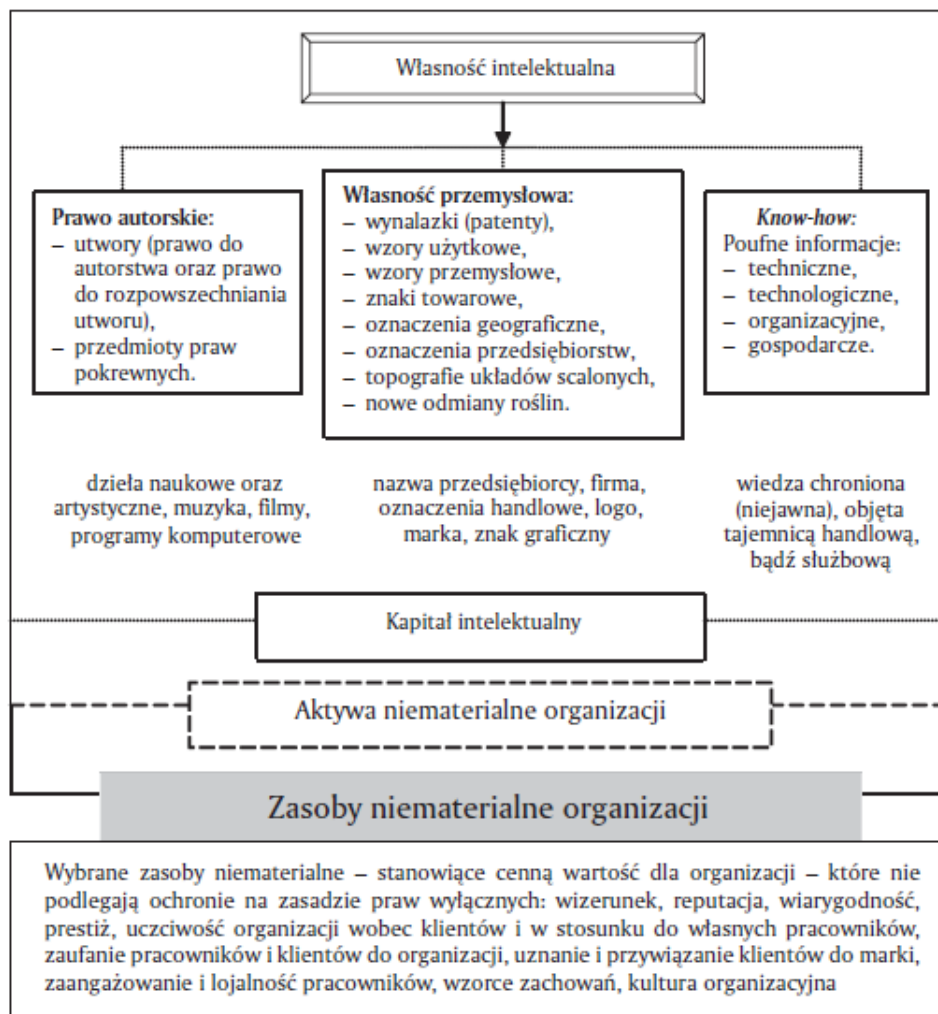
3. Ochrona prawna własności intelektualnej

Własność intelektualna może być rozumiana jako szereg dóbr o charakterze niematerialnym, wykreowanych dzięki pracy umysłowej człowieka. Zalicza się do nich dzieła artystyczne, muzyczne, graficzne, a także informatyczne, techniczne oraz przemysłowe. Cechą charakterystyczną rezultatów pracy intelektualnej jest ich niepowtarzalność, unikatowość, co za tym idzie wyjątkowość [1]. Ze względu na dziedziny w jakich mogą się pojawiać, a mianowicie: przemysł, sztuka, kultura, nauka itp. wyróżnia się:

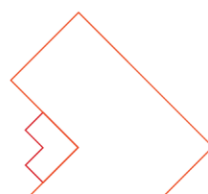
- własność przemysłową,

- własność artystyczną,
- własność naukową
- własność literacką itp. [11]

Rysunek 1. Własność intelektualna jako składnik aktywów niematerialnych. *Źródło rysunku W. Walczak Własność intelektualna - cenne niematerialne aktywa organizacji; E-mentor nr 2 (39) / 2011*

Regulacje prawne chroniące wymienione dobra intelektualne to prawo własności intelektualnej, które obejmuje:

1. Prawo własności literackiej, artystycznej i naukowej:

- a) prawo autorskie
- b) ochrona praw pokrewnych
- c) prawna ochrona baz danych

2. Prawo własności przemysłowej:

- a) prawo patentowe (wynalazcze)
- b) prawo wzorów użytkowych
- c) prawo wzorów przemysłowych
- d) prawo znaków towarowych
- e) prawo oznaczeń geograficznych
- f) prawo topografii układów scalonych
- g) prawo konkurencji
- h) prawna ochrona odmian roślin

W Polsce źródłem prawa własności literackiej, artystycznej i naukowej jest ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o Prawie autorskim i prawach pokrewnych (dalej: „PAPP”) oraz ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks Cywilny (dalej: „KC”). Art. 23 KC dotyczy ochrony dobra osobistego człowieka i wyraża się słowami: *„Dobra osobiste człowieka, jak w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach.”*

Źródłem prawa własności przemysłowej jest ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej (dalej: „PWP”) [ii].

W szerszym ujęciu do własności intelektualnej zaliczają się także bazy danych, które w niektórych przypadkach mogą stanowić rezultat pracy intelektualnej i być tym samym

traktowane jako utwór. Są one wówczas chronione ustawą z dnia 27 lipca 2001 r. o Ochronie baz danych. Podobnie procedury wytwarzania (know-how), które powstają w wyniku doświadczeń i badań naukowych, są chronione ustawą z dnia 16 kwietnia 1993 r. o Zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz. U. z 2003 r., Nr 153, poz. 1503) [iii].

Ogromnym zapleczem potencjału twórczego są uczelnie oraz jednostki naukowe, w tym instytuty Polskiej Akademii Nauk oraz inne instytuty badawcze. Zgodnie z art. 86c ustawy z dnia 18 marca 2011r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2011 r. Nr 84, poz. 455 ze zm.) – „*Senat, a w przypadku uczelni niepublicznej organ wskazany w statucie, uchwała **regulamin zarządzania prawami autorskimi i prawami pokrewnymi oraz prawami własności przemysłowej oraz zasady komercjalizacji wyników badań naukowych i prac rozwojowych (...)***”

Uczelnie oraz jednostki naukowe są zobowiązane do opracowania regulacji zarządzania własnością intelektualną dotyczących:

1. *„praw i obowiązków uczelni, pracowników oraz studentów i doktorantów w zakresie ochrony i korzystania z praw autorskich i praw pokrewnych oraz praw własności przemysłowej;*
2. *zasad wynagradzania twórców;*
3. *zasad i procedur komercjalizacji wyników badań naukowych i prac rozwojowych;*
4. *zasad korzystania z majątku uczelni wykorzystywanego do komercjalizacji wyników badań naukowych i prac rozwojowych oraz świadczenia usług naukowo-badawczych.*”

3.1 Prawo autorskie i prawa pokrewne

Przedmiotem prawa autorskiego, zgodnie z art. 1 ustawy PAPP jest utwór. Utwór zdefiniowany jest jako „*rezultat pracy człowieka, który został ustalony w dowolnej postaci i który przejawia działalność twórczą o indywidualnym charakterze*”. Utwór jest tworem

niematerialnym i musi zaistnieć moment jego uzewnętrznienia, nawet jeśli nie zostanie utrwalony na materialnym nośniku. Ochrona z tytułu prawa autorskiego nie istnieje, jeśli utwór jest wyłącznie w myślach twórcy [iv]. Ustawa zalicza w szczególności utwory:

- wyrażone słowem, symbolami matematycznymi, znakami graficznymi (literackie, publicystyczne, naukowe, kartograficzne oraz programy komputerowe),
- plastyczne,
- fotograficzne,
- lutnicze,
- wzornictwa przemysłowego,
- architektoniczne, architektoniczno-urbanistyczne i urbanistyczne,
- muzyczne i słowno-muzyczne,
- sceniczne, sceniczno-muzyczne, choreograficzne, i pantomimiczne,
- audiowizualne.

Twórca utworu, którym może być wyłącznie osoba fizyczna, posiada autorskie prawa osobiste oraz prawa majątkowe. Prawa osobiste obejmują prawo do oznaczenia utworu nazwiskiem lub pseudonimem twórcy. Gwarantują nienaruszalność treści i formy utworu, prawo nadzoru nad sposobem korzystania z utworu oraz decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności. Prawa osobiste nie podlegają zrzeczeniu i są chronione w nieograniczonym czasie. W momencie, gdy utwór stanowi rezultat pracy większej liczby twórców, mówi się o współautorstwie, choć muszą być spełnione następujące warunki:

- każda z osób musi mieć twórczy, o indywidualnym charakterze wkład w tworzeniu dzieła. **Należy podkreślić, że tego wymogu nie spełnia osoba, która dostarczyła jedynie pomysł lub koncepcję dzieła, albo nawet, gdy udostępniła dokonanego przez siebie odkrycia, prowadziła badania laboratoryjne, kompletowała materiały wykorzystane potem w dziele,**
- wkład poszczególnych współautorów musi składać się na jedno dzieło,
- konieczna jest współpraca autorów, polegająca co najmniej na uzgodnieniu stworzenia wspólnego dzieła.

Oprócz osobistych praw autorskich istnieją także prawa majątkowe do utworu. Twórca ma prawo do pobierania wynagrodzenia za korzystanie z utworu. Majątkowe prawa autorskie można przenieść na inne osoby w drodze dziedziczenia lub na podstawie umowy: o przeniesienie autorskich praw majątkowych (cesja praw) oraz o korzystaniu z utworu (licencja). W przypadku współautorstwa istnieje także wspólność majątkowa [V].

Problematycznym zagadnieniem dotyczącym własności intelektualnej jest twórczość pracownicza. Prawo autorskie do stworzonego dzieła przypada jego twórcy. Natomiast pracodawca może nabyć autorskie prawa majątkowe, ale tylko w granicach wynikających z warunków umowy o pracę. Warto podkreślić, że aby uniknąć sporów i wszelkich niejasności należy wyraźnie regulować kwestie dotyczące zakresu obowiązków świadczenia pracy twórczej przez pracownika w odpowiednio przygotowanej umowie. Ponadto jeśli obowiązki twórcy obejmujące działalność twórczą są ujęte w umowie z pracodawcą, wynagrodzenie za pracę stanowi także wynagrodzenie z tytułu przeniesienia autorskich praw majątkowych na pracodawcę [VI].

3.2 Prawo własności przemysłowej

Prawo własności przemysłowej odnosi się do ochrony dóbr niematerialnych, takich jak: wynalazki, wzory użytkowe, wzory przemysłowe, topografie układów scalonych, znaki towarowe, oznaczenia geograficzne, nazwy handlowe. Inaczej niż prawa autorskie prawa własności przemysłowej nie powstają z mocy samego prawa, ale z konstytutywnej decyzji organu państwowego jakim jest Urząd Patentowy lub organ międzynarodowy jak Europejski Urząd Patentowy po przeprowadzeniu odpowiedniego postępowania. Prawa te są ograniczone czasowo i terytorialnie. Ponadto prawa wyłączne do przedmiotów własności przemysłowej są zbywalne i podlegają dziedziczeniu.

Zgodnie z art. 8 ustawy PWP: „*Na warunkach określonych w ustawie twórcy wynalazku, wzoru użytkowego, wzoru przemysłowego oraz topografii układu scalonego przysługuje prawo do:*

- 1) uzyskania patentu, prawa ochronnego albo prawa z rejestracji;*
- 2) wynagrodzenia;*
- 3) wymieniań go jako twórcy w opisach, rejestrach oraz w innych Dokumentach i publikacjach¹(...)*

Prawo wyłączne do wynalazków, wzorów użytkowych i topografii dokonanych przez twórców w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy lub w wyniku realizacji innej umowy przysługuje pracodawcy lub zamawiającemu [vi].

4. Problematyka własności intelektualnej w odniesieniu do prac dyplomowych oraz wkładu intelektualnego studentów realizujących projekty badawcze

Autorskie prawo, w świetle art. 8 ust. 1 z dnia 4 lutego 1994 roku PAPP – do pracy licencjackiej, magisterskiej, doktorskiej i habilitacyjnej przysługuje ich twórcom. Należy podkreślić, że prace dyplomowe z natury rzeczy muszą być samodzielne, wobec tego prawa autorskie przysługują w pełni ich autorom. Uczelnia może korzystać z uprawnień eksploatacyjnych danych utworów ale tylko w odniesieniu do dzieł swoich pracowników, którzy stworzyli je w ramach swoich służbowych obowiązków (art. 14 PAPP.).

¹ " Rozpatrując prawo twórcy do wymieniań go w opisach, rejestrach oraz w innych dokumentach i publikacjach, należy pod pojęciem opisu, rejestru i dokumentu rozumieć opis wynalazku w postępowaniu o udzielenie patentu (art. 31 ust 1. pkt 1 PWP), rejestru patentowego prowadzonego przez UPRP (art. 53 PWP), dokumentu patentowego. Pojęcie publikacji obejmuje publikacje dokonywane w postępowaniu o udzielenie patentu przez UPRP. Obowiązek uwidocznienia danych twórców nie wyczerpuje się jednak w publikacjach, dokumentach, opisach i rejestrach urzędowych UPRP, ale należy go odnieść do wszystkich urzędowych i prywatnych dokumentów, publikacji, opisów i rejestrów, niezależnie od podmiotu je wydającego czy sporządzającego lub prowadzącego, a także niezależnie od ich formy papierowej czy elektronicznej. Charakter publikacji nie ma znaczenia i prawo to dotyczy publikacji fachowych, specjalistycznych, publicystycznych i dydaktycznych (Prawo Własności Przemysłowej, Komentarz, dr Piotr Kostański, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2010).

Przepis ten jak widać nie obejmuje studentów, którzy zazwyczaj nie są związani z uczelnią umową o pracę. W sytuacji, gdy studenci stworzą utwór podlegający ochronie prawno-autorskiej jak np. program komputerowy, przysługują im w pełni zarówno autorskie prawa osobiste oraz autorskie prawa majątkowe [vii]. **Eksploatacja prac magisterskich czy doktorskich przez jednostkę nadającą stopień lub tytuł naukowy wymaga więc zawarcia z twórcą odpowiedniej umowy.** Jeśli doktorant jest związany z uczelnią poprzez umowę o pracę, wówczas przepisy art. 14 PAPP mają zastosowanie i uczelnia ma prawo do publikacji pracy doktorskiej jako pierwsza, dodatkowo ma prawo do korzystania z materiału naukowego zawartego w pracy.

Inne zagadnienie dotyczy wkładu intelektualnego studentów realizujących projekty badawcze, szczególnie prace zawierające rezultaty, które z powodzeniem można stosować w praktyce. Wówczas takie rezultaty zalicza się do przemysłowej własności intelektualnej, które można przełożyć na wynalazki. Zgodnie z art. 11 PWP prawo do patentu przypada twórcy takiego rozwiązania. W praktyce często jest jednak tak, że współtwórcą danego rozwiązania, wynalazku jest także promotor lub inni pracownicy uczelni. Uprawnionymi do uzyskania patentu są zarówno student jak i uczelnia. Student może przenieść swoje prawo na uczelnię w drodze umowy lub obie strony mogą uregulować współwłasność na drodze ustawowej, bądź umownej. **Zawsze w przypadkach, gdy istnieje duże prawdopodobieństwo stworzenia nowego wynalazku, uczelnia powinna zawierać stosowne umowy ze studentami, co zapewni uczelni uzyskanie wyłączności do wyników pracy intelektualnej i pozwoli utrzymać je w tajemnicy.** [viii]

4.1 Regulacje Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Problem dotyczący wykorzystywania prac dyplomowych przez jednostki naukowe miał zostać uregulowany poprzez wprowadzenie zmian w projekcie ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym z dnia 15 grudnia 2004 roku. Zaproponowano wprowadzenie zmiany do PAPP art. 15a, według którego uczelnia może nabyć prawo do publikacji prac między innymi

magisterskich i doktorskich **w ciągu 6 miesięcy od terminu ich obrony**, po tym czasie prawo takie przechodzi na autora, chyba, że praca jest dziełem kilku autorów. Nie wyjaśniona pozostaje także kwestia wynagrodzenia za opublikowanie prac dyplomowych. W publikacji J. Barta i R. Markiewicza, pt.: „Autorskoprawne problemy prac magisterskich i doktorskich ” autorzy podkreślają, że poza przepisami prawnymi regulującymi kwestię korzystania z prac dyplomowych przez jednostki przyznające stopnie lub tytuły naukowe, wymagane jest zawarcie w szczególnych wypadkach dodatkowej umowy z twórcą, w świetle której autorskie prawa majątkowe zostaną przeniesione na uczelnię. Jednak, jak podkreślają autorzy, zawieranie takiej umowy przed datą jej obrony może nie być zgodne z art. 58 KC, z tego względu do rozstrzygania tego typu problemów konieczne jest indywidualna analiza poszczególnych przypadków.

W ustawie z dnia 18 marca 2011 roku o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw, art. 86c dotyczy obowiązku uczelni do uchwalenia regulaminu zarządzania prawami autorskimi i prawami pokrewnymi oraz prawami własności przemysłowej i zasad komercjalizacji wyników badań naukowych i prac rozwojowych. W opracowanym regulaminie zawarte powinny być prawa i obowiązki uczelni, pracowników, **a także studentów wraz z doktorantami w zakresie ochrony i korzystania z praw autorskich, praw pokrewnych i praw własności przemysłowej. Ponadto powinny być ujęte zasady wynagradzania twórców i zasady komercjalizacji wyników badań naukowych i prac rozwojowych [viii].**

4.2 Regulacje w wybranych jednostkach naukowych – przykłady

W dostępnych regulacjach odnoszących się do korzystania i ochrony własności intelektualnej obowiązujących na uczelniach oraz jednostkach naukowych można odnaleźć najczęściej zapis nakazujący kierownikowi danej jednostki organizacyjnej zawarcia umowy ze studentem i/lub doktorantem przystępującym do zadań naukowo-badawczych. W świetle

zawartej umowy wszelkie prawa majątkowe do rezultatów twórczych nabywa dana instytucja. Powyższy zapis można odnaleźć między innymi w regulaminie Uniwersytetu Warszawskiego, Politechniki Śląskiej, Politechniki Gdańskiej, Uniwersytetu Rzeszowskiego, Uniwersytetu Gdańskiego, Jagiellońskiego, Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, Polskiej Akademii Nauk i innych, przy czym w regulaminach niektórych jednostek jest nadmienione, że umowa taka jest konieczna w przypadku dużego prawdopodobieństwa uzyskania rezultatów nadających się do ochrony.

Innymi przepisami rządzi się np. Akademia Górniczo-Hutnicza. W jej regulaminie znaleźć można zapis, w którym dobra intelektualne w postaci programów komputerowych, baz danych, wyników prac badawczych z chwilą ich stworzenia są własnością uczelni. Taki stan rzeczy musi być formalnie uregulowany pisemnie przez studenta. Na Politechnice Lubelskiej student, który nie jest związany z uczelnią umowa o pracę, ma prawo do zgłoszenia do władz uczelni chęci ochrony swojego wynalazku. Jednostka decyduje, czy jest zainteresowana finansowaniem praw do ochrony wynalazku i zawiera umowę pisemną z jego twórcą. Podobne rozwiązanie przyjmuje Politechnika Krakowska. Należy dodać, że studenci i doktoranci zachowują autorskie prawa majątkowe do pracy dyplomowej, z tym że pierwszeństwo do ich publikacji przypada Uczelni, która ma na to w większości przypadków 6 miesięcy.

W rankingu szkół wyższych zorganizowanym przez miesięcznik „Perspektywy” i dziennik „Rzeczpospolita” liderem innowacyjności w roku 2012 została Politechnika Wroclawska. Na „portalu innowacji”, [www. pi.gov.pl](http://www.pi.gov.pl) można znaleźć informację odnośnie ilości przyznanych patentów na zgłoszone przez uczelnię wynalazki za ostatnie 5 lat. W artykule można przeczytać: *„Ranking opiera się na kryteriach związanych z prestiżem (mierzonym m.in. preferencjami pracodawców i wyborami olimpijczyków), potencjałem naukowym, efektywnością naukową, warunkami studiowania, umiędzynarodowieniem oraz innowacyjnością. Na ostatnie kryterium składa się kilka parametrów - sposób, w jaki uczelnie kooperują z otoczeniem (na ile to otoczenie korzysta z zasobów uczelni) oraz sposób, w jaki otoczenie gospodarcze lokuje zamówienia w uczelniach, jak szkoła uzewnętrznia swoje dobra*

intelektualne poprzez patenty i wzory użytkowe oraz jak wygląda ustrój wewnętrzny sprzyjający innowacyjności – czy istnieją regulaminy ochrony własności intelektualnej, czy w strukturze uczelni funkcjonują inkubatory przedsiębiorczości bądź centra transferu technologii[...]. **Warto też przypomnieć, że zgodnie z regulaminem korzystania z własności intelektualnej, 60% korzyści otrzymanych przez Politechnikę trafia do twórców wynalazków. A młodzi wynalazcy - studenci i doktoranci - mogą liczyć na dodatkowe nagrody**^[ix]. Artykuł zapewne zachęca do podjęcia studiów na PWr, jednak przytoczony „Regulamin korzystania z własności intelektualnej” uczelni jest ogólnie niedostępny dla potencjalnego kandydata. W regulaminie studiów nie ma natomiast żadnego zapisu odnośnie regulacji dotyczących ochrony wyników pracy intelektualnej studenta, a tym bardziej o wynagrodzeniach.

Czytając powyższy tekst, nasuwają się bardzo istotne pytania, czy regulacje dotyczące praw studentów do wyników pracy intelektualnej są wystarczające? A w przypadkach, gdzie zapisy dotyczące praw studentów odnośnie własności intelektualnej istnieją to, czy uczelnie same stosują się do tych regulacji? O ile istnieje prawdopodobieństwo, że umowy z doktorantami związane z własnością intelektualną są podpisywane, tak wątpliwe jest, by takowe były również podpisywane ze studentami. Ponadto wydawać by się mogło, że uczelnie głównie koncentrują się na uregulowaniu praw dotyczących własności intelektualnej tworzonej przez pracowników, a nie studentów. Podobne wnioski wyciąga autorka artykułu pt.: „Uczelnie nie dbają o prawa autorskie żaków” Jolanta Ojczyk z dziennika Rzeczpospolita ^[x]. W artykule czytamy również, że kwestie praw autorskich do prac dyplomowych np. w przypadku Uniwersytetu Gdańskiego, określają między sobą student i promotor. Prawdopodobnie dzieje się tak w większości uczelni w Polsce.

4.3 Rola promotora w realizacji prac badawczych

Relacje między opiekunem naukowym, a studentem zależą w dużej mierze od indywidualnych cech osobowościowych i trudno je generalizować. Z pewnością jest to relacja niesymetryczna, ze względu na różnice w doświadczeniu i wiedzy, ale także

z perspektywy władzy i możliwości regulowania działaniami studenta przez promotora [xi]. Nikt też powszechnie nie kwestionuje prawa promotora do wyników pracy naukowej studenta. Studenci, szczególnie doktoranci angażują się w prace badawcze, co niejednokrotnie wiąże się z uzyskaniem wartościowych wyników. Opiekun naukowy może być również zaangażowany w prace badawcze studenta poprzez dostarczanie różnego rodzaju pomysłów, wskazówek, wnosząc także olbrzymi wkład intelektualny w prowadzone przez podopiecznego badania, czy choćby stwarzając dogodną do badań atmosferę. W takiej sytuacji opiekun ma takie samo prawo jak jego podopieczny do korzystania z wyników przeprowadzonych badań. Są jednak i takie sytuacje, w których student całkowicie samodzielnie wykonuje badania począwszy od doboru tematu, metodyki badawczej, a skończywszy na samodzielnym formułowaniu wniosków końcowych. Opiekun naukowy nie jest w żaden sposób zaangażowany w pracę badawczą swojego podopiecznego. W takiej sytuacji opiekun nie ma prawa do wyników prac badawczych prowadzonych przez studenta, ale w praktyce często bywa inaczej. W pracy „O etycznych problemach opieki naukowej nad studentem” Agnieszki Świtalskiej, autorka określa to mianem przywłaszczenia wyników. Autorka wspomnianej publikacji zwraca również uwagę na często występującą praktykę, iż sam fakt bycia opiekunem naukowym może być wystarczającym argumentem do bycia współautorem publikacji przywłaszczonych wyników : *„przyznanie promotorowi moralnego prawa do podobnego przywileju byłoby niezgodne z zasadą sprawiedliwości, gdyż za niesprawiedliwe należy uznać nagradzanie jednostki za czyny lub wytwory, do których powstania bądź rozwoju nie przyczyniła się ona sama, lecz inna osoba. Promotor znajdujący się poza procesem twórczym pracy nie powinien uważać się za jej współtwórcę. Co więcej, przyzwolenie na takie postępowanie prowadziło do praktyki, którą można określić mianem „akademickiego wyzysku”, polegającego na zbieraniu zasług za pracę wykonaną przez podległego sobie pracownika lub adepta”.* [xi]

W praktyce wiele kontrowersji budzi problem samodzielności w tworzeniu prac dyplomowych. **Jeden z poglądów prezentowany w kręgach naukowych mówi , że promotor niewątpliwie ma wpływ na kształtowanie zawartości pracy, ponieważ**

dobiera temat, zakreśla obszar badań i dobiera metodykę, a także pomaga w formowaniu wniosków końcowych. Wszystkie te elementy składają się wyłącznie na treść pracy, która jako taka nie podlega ochronie prawem autorskim. Prawo autorskie chroni pracę dyplomową w jej formie wyrażeniowej tzw. zewnętrzną postać utworu, chroni sposób przedstawienia treści, a ta powinna być rezultatem indywidualnej pracy dyplomanta.

Najczęściej w praktyce praca dyplomowa stanowi kanwę, na której powstaje nowa redakcja i tworzona jest zupełnie nowa publikacja. Wówczas autorami takiej publikacji są ci, którzy mieli wkład twórczy w jej tworzeniu i może być tak, że dyplomant nie będzie współautorem. Powstała publikacja powinna wówczas przywołać tytuł oraz nazwisko autora pracy pierwotnej, jaką była praca dyplomowa [xi].

Istnieją jednak i takie poglądy, w myśl których istotą publikacji naukowej jest treść merytoryczna, a nie sposób wyrażania. Z tego względu współautorem publikacji naukowej może być każdy, kto miał twórczy udział w powstawaniu rezultatów naukowych zawartych w danej publikacji. [xii]

Innym zagadnieniem pozostaje prawo do wyników, które powstają podczas prac badawczych studentów i doktorantów. W przypadku uczelni technicznych oraz biologicznych, wyniki naukowe powstają z pewnością przy ogromnym nakładzie pracy intelektualnej promotora, ale także dużym nakładzie finansowym ze strony uczelni. Brak stosownej umowy ze studentami może mieć ostatecznie taki skutek, że prawo do publikacji oraz korzystania z wyników w niej zawartych będzie miała osoba, której imię i nazwisko będzie zapisane na pracy dyplomowej i będzie to zgodne z art. 8 ust. 2 PAPP. Ponadto należy pamiętać, że wszystkie rezultaty intelektualnej działalności podlegają ochronie prawa cywilnego. Art. 23 KC chroni twórczość naukową, a w art. 24 KC zawarta jest możliwość dochodzenia na drodze sądowej praw w razie bezprawnego wykorzystania utworu przez osoby trzecie.

5. Zakończenie

W obecnym czasie twórczość intelektualna zyskuje istotne znaczenie w naszym społeczeństwie. Istnieje wzmożona tendencja do wykorzystywania wyników badań naukowych i przekształcania ich w konkretne efekty, produkty i usługi.

Siódmy Europejski Program Ramowy na lata 2014-2020 - Horyzont 2020 - również zakłada, że poprzez naukę funkcjonowanie wielu przedsiębiorstw zostanie w znacznym stopniu usprawnione a pozycja UE w świecie w dziedzinie badań naukowych, innowacji i technologii ulegnie wzmocnieniu.

Taki trend powoduje, że istnieje konieczność powszechnej wiedzy na temat praw do osiągnięć naukowych oraz wdrażania tych osiągnięć w życie, tak by przynosiły korzyści twórcom oraz całemu społeczeństwu.

Z tego względu niezwykle istotnym zagadnieniem jest **świadomość prawna** społeczeństwa w zakresie własności intelektualnej, świadomość tego, co jest chronionym dobrem oraz kto i na jakich zasadach może dysponować tymi dobrami. Świadomość dotycząca ochrony własnych osiągnięć pozwala na ich efektywne wykorzystanie, ale również na uniknięcie naruszenia cudzych praw.

Na uczelniach wyższych oraz w instytutach naukowych i naukowo-badawczych jest zgromadzony wysoki potencjał twórczy. Ogromne pod względem inwestycyjnym projekty są realizowane w zespołach, których dobrem intelektualnym są powstające utwory, wynalazki oraz teorie naukowe. Ważne jest, aby szanować prawo każdego twórcy, niezależnie od tego, czy jest to uczący się student, czy doktorant, do ochrony moralnych i materialnych korzyści wynikających z jakiegokolwiek działalności naukowej lub artystycznej [xiii].

Należy wziąć sobie do serca słowa jednego z profesorów Politechniki Łódzkiej :

**„Wiedza jest towarem o wartości rynkowej,
Nieroztropnością jest nie mieć tego świadomości!
Niegospodarnością jest rozdawać towar za darmo lub po zaniżonej cenie. [xiv]**

- ⁱ A. Szewc, G. Jyż; Prawo własności przemysłowej; wydawnictwo C.H. Beck; 2003
- ⁱⁱ J. Hetman; Podstawy prawa własności intelektualnej ; Biblioteka analiz; 2010
- ⁱⁱⁱ M. Ożóg; Know-how: pojęcie, zakres ochrony, sposoby udostępniania; 2010
- ^{iv} J. Barta, R. Markiewicz; Prawo autorskie i prawa pokrewne; Wydanie II rozszerzone, Kantor Wydawniczy Zamczyce, 2005
- ^v J. Strzelecki; Własność intelektualna i przemysłowa; www.pi.gov.pl
- ^{vi} P. Kosiński; Prawo własności przemysłowej-komentarz; Wydawnictwo C H Beck; 2010
- ^{vii} A. Domańska-Baer; Co pracownik i student szkoły wyższej o prawie autorski wiedzieć powinien; informator wyd. przez MEN
- ^{viii} J. Barta, R. Markiewicz, Autorskoprawne problemy prac magisterskich i doktorskich; Raport o zasadach poszanowania autorstwa w pracach dyplomowych oraz doktorskich w instytucjach akademickich i naukowych, red. E. Wosik; Warszawa 2005
- ^{ix} http://www.pi.gov.pl/PARP/chapter_86197.asp?soid=73DBDC4B593A4EA19DF50D3EB299BAA5
- ^x Jolanta Ojczyk; Uczelnie nie zadbają o prawa autorskie żaków, Rzeczpospolita, 2011
- ^{xi} A. Świtalska, O etycznych problemach opieki naukowej nad studentem; HYBRIS nr 13 ,2011
- ^{xii} A Domańska-Baer; P. Waszak; Jak chronić osiągnięcia intelektualne w oparciu o prawo autorskie i prawo własności przemysłowej , Uniwersytet przyrodniczy w Poznaniu, 2011
- ^{xiii} Art. 27 § 2 POWSZECHNA DEKLARACJA PRAW CZŁOWIEKA,(przyjęta i proklamowana rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 217 A (III) , 1948
- ^{xiv} P. Kula; „stanowisko Politechniki Łódzkiej wobec uzyskania praw ochronnych na innowacyjne rozwiązania wypracowane przez doktorantów i pracowników naukowych Politechniki Łódzkiej” http://www.slideshare.net/ProAkademia/ochrona-wasnoci-intelektualnej-ctt?utm_source=slideshow02&utm_medium=ssemail&utm_campaign=share_slideshow_loggedout

